

Eğitim Araştırmalarında Gelecek Kavramı: Bibliyometrik ve Sistemik Bir Derleme¹

Mehmet UYMAZ¹, Adnan ALTUN²

¹Dr. Öğretim Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, muymaz@sakarya.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8445-6627>

²Prof. Dr. Adnan Altun, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, aaltun@ibu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4580-8436>

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, gelecek kavramına ilişkin akademik literatürün yapısını ortaya koymak ve literatürdeki çalışmaların eğitsel bağlamda hangi temalar etrafında şekillendiğini incelemektir. Araştırmada karma bir derleme yaklaşımı benimsenmiş; bibliyometrik analiz ve sistematik derleme yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz kapsamında Web of Science veri tabanında 1900–2022 yılları arasında yayımlanan çalışmalar, belirlenen anahtar kavramlar doğrultusunda incelenmiştir. Sistemik derleme aşamasında ise Türkiye’de 2004–2022 yılları arasında eğitim alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezler ile 2012–2022 yılları arasında ULAKBİM’de yayımlanan hakemli makaleler analiz edilmiştir. Sonuçlar, 2000 yılı sonrasında gelecek çalışmalarının eğitim, sürdürülebilirlik ve teknoloji temaları etrafında yoğunlaştığını; tez ve makalelerde ise gelecek beklentisi, gelecek kaygısı ve gelecek yönelimi gibi anlamsal temaların öne çıktığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, gelecek okuryazarlığı becerisinin eğitim programlarına bütüncül bir çerçeveye dâhil edilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelecek çalışmaları, bibliyometrik analiz, sistematik derleme, eğitim

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihçesi:

Alındı: 05.03.2026

Düzeltilmiş hali alındı: 17.05.2026

Kabul edildi: 26.05.2026

Çevrimiçi yayınlandı: 30.06.2026

Makale Türü: Araştırma Makalesi

¹ Bu çalışma, birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

The Concept of the Futures in Educational Research: A Bibliometric and Systematic Review

Mehmet Uymaz¹, Adnan Altun²

¹ Assistant Professor, Sakarya University, Faculty of Education, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8445-6627>

² Prof. Dr. Adnan Altun, Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Education, aaltun@ibu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4580-8436>

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the structure of the academic literature on the concept of the future and to examine the themes around which studies in the literature are shaped in an educational context. A mixed review approach was adopted in the research; bibliometric analysis and systematic review methods were used together. Within the scope of bibliometric analysis, studies published in the Web of Science database between 1900 and 2022 were examined according to the determined key concepts. In the systematic review phase, postgraduate theses in the field of education conducted in Türkiye between 2004 and 2022, and peer-reviewed articles published in ULAKBİM between 2012 and 2022 were analyzed. The results show that after 2000, future studies have focused on the themes of education, sustainability, and technology; and that semantic themes such as future expectation, future anxiety, and future orientation stand out in theses and articles. The results indicate the necessity of including future literacy skills in educational programs within a holistic framework.

Keywords: Future studies, bibliometric analysis, systematic review, education

ARTICLE INFORMATION

Article History:

Receipt: 05.03.2026

Corrected version received: 17.05.2026

Accepted: 26.05.2026

Published online: 30.06.2026

Article Type: Research article

1. Purpose and Rationale

This study aims to reveal the structure of the academic literature on the concept of the future and to examine the themes around which studies in the field are shaped within an educational context. Futures studies is an interdisciplinary field that systematically examines social, technological, and cultural transformations in terms of possible, probable, and preferable futures. In recent years, conceptual frameworks such as futures education, anticipatory education, and futures literacy have deepened the relationship between this field and education. Despite growing interest, the existing literature exhibits considerable fragmentation in terms of conceptual, methodological, and interdisciplinary coherence, with comprehensive synthesis studies remaining notably limited. Against this backdrop, the study seeks to map international trends and the thematic contributions of theses and articles produced in Türkiye, thereby laying the groundwork for a holistic educational framework for futures literacy.

2. Method

A mixed review design was adopted, combining bibliometric analysis with systematic review methods. In the bibliometric analysis phase, studies published in the Web of Science database between 1900 and 2022 were searched using the keywords dystopia, utopia, future orientation, futures literacy, futures thinking, and transhumanism. Findings were examined comparatively across two periods, treating the year 2000 as a turning point (1900–1999 and 2000–2022). In the systematic review phase, postgraduate theses in the field of education registered in the YÖK National Thesis Centre (2004–2022) and peer-reviewed articles indexed in ULAKBİM (2012–2022) were examined. The searches were conducted using the keywords “gelecek” (Turkish) and “future” (English). The study selection process followed the PRISMA framework. After applying inclusion and exclusion criteria, a total of 84 studies were included in the analysis: 50 master’s theses, 8 doctoral dissertations, and 26 journal articles. Findings were classified under two overarching themes: semantic themes (future expectation, future anxiety, future orientation, etc.) and contextual themes (academic achievement, career decision-making, technology use, etc.). Intercoder reliability was established independently by two researchers, yielding a Cohen’s Kappa coefficient above the acceptable threshold ($\kappa = .82$).

3. Findings

The bibliometric findings indicate that prior to 2000, futures-related studies were conducted in a scattered manner across disciplines such as medicine, psychology, and social sciences, with individual and clinical variables predominating. After 2000, the keywords education, sustainability, and technology emerged as the most prominent themes, reflecting a shift from an individual-clinical focus toward a societal-educational perspective. Across the full period from 1900 to 2022, utopia, dystopia, futures thinking, and future orientation were the most frequently used key concepts.

The systematic review findings show that the majority of studies conducted in Türkiye (69%) are master’s theses, predominantly focused on educational actors such as students, pre-service teachers, and university students. Semantically, future expectation, future anxiety, and future time perspective emerged as the leading themes in both theses and articles, while contextual themes such as academic achievement, career decision-making, and technology competency were also prominent. The consistent appearance of affectively oriented constructs — future expectation, future anxiety, and future orientation — across both theses and articles indicates that these concepts have come to occupy a central position in educational research in Türkiye.

4. Conclusions and Recommendations

The study reveals a notable divergence between the international and national literature. While international scholars such as Miller (2018) and Facer (2011) conceptualize futures literacy as a societal

competence encompassing critical thinking, imagination, and Collective agency, the majority of studies in Türkiye approach the concept through the lens of individual psychological characteristics, with limited attention to social transformation and scenario-building. This points to a need for conceptual expansion in national research. The findings also highlight a shortage of validated Turkish-language measurement tools for futures literacy and a scarcity of experimental and intervention-based studies.

In terms of educational practice, it is recommended that futures literacy content be integrated into curricula across disciplines such as social studies, philosophy, and technology within a holistic framework. The broader use of scenario-based learning activities, science fiction texts, and futures workshops in classroom settings may support students' futures thinking skills. At the policy level, incorporating futures literacy content into teacher education programmes and adapting UNESCO's Futures Literacy Laboratory model to the Turkish context are proposed as critical steps. For future research, extending bibliometric analyses to include international databases such as Scopus and ERIC, and conducting comparative studies across different socioeconomic and cultural contexts, would significantly enrich the field.

1. Giriş

Gelecek çalışmaları (*futures studies*), toplumsal, teknolojik ve kültürel dönüşümlerin olası, olası olmayan ve tercih edilen gelecekler bağlamında sistematik biçimde incelenmesini amaçlayan disiplinlerarası bir alan olarak ortaya çıkmıştır (Bell, 1997; Inayatullah, 2008). Bu alan, geleceği öngörülmesi gereken sabit bir hedef olarak değil; mevcut değerler, varsayımlar ve güç ilişkileri doğrultusunda şekillenen çoğul bir olasılıklar alanı olarak ele almaktadır (Slaughter, 2012). Son yıllarda bu yaklaşımın eğitimle ilişkisi giderek güçlenmiş; *futures education*, *anticipatory education* ve *educational foresight* gibi kavramsal çerçeveler, eğitimin yalnızca bireyleri mevcut toplumsal yapıya uyumlu hale getirme işleviyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireylerin geleceğe yönelik düşünme, sorgulama ve yön verme kapasitelerini geliştirmesi gerektiğini vurgulamıştır (Facer, 2011). Bu doğrultuda eğitim, öğrencilerin olası gelecekleri analiz edebilen, alternatif senaryolar üretebilen ve bu senaryoların etik, toplumsal ve politik sonuçlarını değerlendirebilen etkin öznelere dönüşmesini destekleyen bir alan olarak yeniden kavramsallaştırılmaktadır (Poli, 2019).

Türkiye’de gerçekleştirilen tez ve makalelerde gelecek kavramı sıklıkla bireylerin psikososyal özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Öğretmen adayları ve öğrenciler üzerinde yürütülen araştırmalar, gelecek zaman algısı, gelecek beklentisi ve gelecek kaygısının akademik başarı, akademik erteleme, yaşam doyumu ve kariyer uyumu gibi değişkenlerle anlamlı ilişkiler içinde olduğunu göstermektedir (Avcı, 2008; Akça, vd., 2018; Bölükbaşı ve Kırdök, 2019). Bu bulgular, geleceğe ilişkin algıların bireylerin eğitimsel ve mesleki karar süreçlerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Eğitim sisteminin ve politikalarının geleceğine odaklanan çalışmalar ise öğrenmenin bireysel, bağlamsal ve yaşam boyu süren bir süreç olarak yeniden tanımlandığını göstermektedir. Eğitim politikalarına yönelik gelecek senaryoları, öğrenen özellikleri, öğretmen nitelikleri ve teknolojinin eğitsel kullanımı gibi boyutlarda önemli dönüşümlerin yaşanabileceğine işaret etmektedir (Aypay ve Özdemir, 2021). Nitel araştırmalar da farklı sosyoekonomik ve kültürel bağlamlardan gelen öğrencilerin gelecek algılarının aile özellikleri ve okul türlerine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır (Yücedağlar, 2021). Alan yazında yurt içi ve yurt dışında gelecek konusu üzerine gerçekleştirilmiş çeşitli araştırmalar mevcuttur.

Yurt içi alan yazında ölçek uyarlama (Avcı ve Erden, 2009; Summak Gören, 1998), üniversite öğrencilerinin gelecek zaman algıları (Avcı ve Erden, 2013), üstün yetenekli öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri ve gelecek beklentileri (Ogurlu, 2016), üniversite öğrencilerinin geleceğe yönelik tutumlarının incelenmesi (Büyüktopçu, 2017), üniversite öğrencilerinin gelecek kaygıları (Kocaman ve Kuybu Rol, 2020), öğretmen adaylarının gelecek kavramına ilişkin algılarının incelenmesi (Uymaz ve Cebeci, 2024), gelecek okuryazarlığı ve sosyal bilgiler eğitimi (Altun, 2020) ve ortaokul öğrencilerinin gelecek algılarının incelenmesi (Uymaz, 2023) gibi araştırmalar yer almaktadır.

Yurt dışı alan yazında ise gelecek zaman algısı (Fingerman ve Perlmutter, 1995; Peetsma, 2000; Bembenuy ve Karabenick, 2004; Husman ve Shell, 2008; Bilde vd., 2011; Coudin ve Lima, 2011; Henry vd., 2017; Kooij vd., 2018), geleceği planlama ve yaşam doyumu arasındaki ilişki (Azizli vd., 2015), üstün zekalı öğrencilerin bugün algısı ve gelecek vizyonu (Krnet, 2016) ve gelecek yönelimi (Gjesme, 1975; 1979; 1983; Holman ve Silver, 2005; Horstmanshof ve Zimitat, 2007; Joireman vd., 2012; Carmi, 2013; Joireman ve Liu, 2014; Gutierrez-Braojos, 2015) gibi araştırmalar öne çıkmaktadır. Ayrıca uluslararası literatürde gelecek kavramının okuryazarlık bağlamında daha kuramsal ve bütüncül bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Miller (2018) gelecek okuryazarlığını bireylerin geleceği anlamlandırma, alternatif senaryolar geliştirme ve belirsizlikle başa çıkma becerisi olarak tanımlamakta; bu becerinin yalnızca öngörüye değil, eleştirel düşünme ve hayal gücüne de dayandığını vurgulamaktadır. UNESCO öncülüğünde geliştirilen Gelecek Okuryazarlığı Laboratuvarları, bireylerin geleceğe ilişkin varsayımlarını görünür kılmayı ve sorgulayıcı öğrenme süreçlerini desteklemeyi

amaçlamaktadır (Miller, 2018). Bu çerçevede Slaughter (1996), gelecek okuryazarlığını yalnızca bireysel bir yetkinlik olarak değil; toplumsal dönüşümü mümkün kılan kolektif bir kapasite olarak ele almakta ve geleceğe yönelik düşünmenin eğitim yoluyla kazandırılabilirliğini savunmaktadır. Benzer biçimde Inayatullah (2008), bireylerin ve kurumların geleceğe ilişkin varsayımlarını sorgulayarak alternatif olasılıklar üretebilmesi için derinlemesine bir öngörü pratiğine ihtiyaç duyulduğunu öne sürmektedir. Facer (2011) ise gelecek okuryazarlığının eğitim bağlamındaki önemine dikkat çekerek okulların öğrencileri yalnızca mevcut toplumsal düzene hazırlamakla yetinmeyip onlara geleceği şekillendirme kapasitesi kazandırması gerektiğini vurgulamaktadır. Karlsen (2021) de gelecek okuryazarlığının ölçülebilir ve geliştirilebilir bir yetkinlik olduğunu ortaya koyarak bu becerinin eğitim sistemlerine entegrasyonunun pratik olarak mümkün olduğunu göstermektedir.

Gelecek çalışmaları ve gelecek okuryazarlığı, eğitsel bağlamda giderek artan bir ilgi görmesine rağmen, mevcut literatürün kavramsal, yöntemsel ve disiplinlerarası açıdan belirgin bir dağınıklık sergilediği görülmektedir (Facer, 2011; Slaughter, 2012). Alan yazındaki çalışmalar; *futures education*, *anticipatory learning*, *foresight-based pedagogy* ve *futures literacy* gibi farklı kavramsal çerçeveler altında yürütülmekte, bu durum hem terminolojik tutarsızlıklara hem de çalışmalar arası bütüncül bir bakış geliştirilmesini zorlaştıran parçalı bir yapı ortaya çıkarmaktadır (Miller, 2018). Ayrıca mevcut araştırmaların önemli bir bölümü belirli disiplinlere, ülkelere ya da pedagojik uygulamalara odaklanmakta; alanın genel gelişim eğilimlerini, öne çıkan temalarını ve yöntemsel örüntülerini bütüncül biçimde ortaya koyan sentez çalışmalarının sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir (Poli, 2019). Bu bağlamda, eğitsel bağlamda gelecek konulu çalışmaların kapsamlı bir haritalamasını sunan, sistematik ve karşılaştırmalı analizlere duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır.

Katmanlı ve dağınık yapıdaki araştırma alanlarında, bibliyometrik analiz ile sistematik derlemenin bir arada kullanılması; alanın entelektüel yapısını ve araştırma eğilimlerini bütüncül biçimde ortaya koymaya elverişli güçlü bir metodolojik çerçeve oluşturmaktadır (Zupic & Čater, 2015). Bibliyometrik analizler; yayın yıllarına göre dağılım, önde gelen dergiler, yazarlar, kurumlar ve anahtar kavramlar aracılığıyla alanın nicel gelişim dinamiklerini görünür kılarken, sistematik derlemeler çalışmaların içeriksel temalarını, kuramsal yaklaşımlarını ve yöntemsel tercihlerini derinlemesine inceleme olanağı sağlamaktadır (Kitchenham & Charters, 2007; Donthu et al., 2021). Özellikle eğitsel bağlamda gelecek konulu çalışmaların farklı disiplinlere yayılmış olması, bu iki yaklaşımın birlikte kullanımını daha da gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bütüncül bir bibliyometrik ve sistematik derleme, alanın mevcut durumunu ortaya koymanın ötesinde, gelecekteki araştırmalar için yönlendirici bir çerçeve sunma potansiyeline sahiptir.

Güncel çalışmalar, gelecek okuryazarlığının ölçülebilir, geliştirilebilir ve bağlama duyarlı bir yetkinlik olduğunu ortaya koymaktadır (Karlsen, 2021). Geleceğin çeşitliliği ve çoklu olasılıkları üzerine yapılan araştırmalar, gelecek okuryazarlığının temelinde düşünme süreçlerinin yer aldığını ve bireylerin sosyal, teknolojik ve çevresel dönüşümler karşısında daha bilinçli tutumlar geliştirmelerine katkı sağladığını göstermektedir (Mangnus vd., 2021). Ayrıca sınıf içi uygulamalara odaklanan deneysel çalışmalar, geleceği düşünmeye yönelik ders ve etkinliklerin öğrencilerin gelecek okuryazarlığı düzeylerini anlamlı biçimde artırdığını ortaya koymaktadır (Bol ve Wolf, 2023). Genel olarak alan yazın incelendiğinde, Türkiye’deki çalışmaların daha çok bireysel algılar, beklentiler ve eğitimsel çıktılar üzerinde yoğunlaştığı; uluslararası literatürde ise gelecek okuryazarlığının kavramsal temelleri, pedagojik çerçevesi ve uygulama modellerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu durum, gelecek okuryazarlığını eğitim bağlamında ele alan, kuramsal ve uygulamalı boyutları bir araya getiren bütüncül çalışmalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Eğitim alanında gerçekleştirilen gelecek çalışmaları; öğrencilerin ve öğretmenlerin gelecek algıları, beklentileri, kaygıları ve yönelimleri gibi çok sayıda bilişsel, duyuşsal ve bağlamsal değişken üzerinden

ele alınmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmaların zaman içerisindeki eğilimlerini, kavramsal yoğunluklarını ve tematik yönelimlerini bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koyan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle gelecek okuryazarlığı kavramının eğitsel bağlamda hangi boyutlar etrafında şekillendiği, hangi kavramlarla ilişkilendirildiği ve literatürde nasıl konumlandığı yeterince netleşmiş değildir. Bu bağlamda mevcut çalışmada gelecek okuryazarlığına zemin oluşturan literatürün bibliyometrik analiz ve sistematik derleme yöntemleriyle birlikte ele alınması amaçlanmaktadır. Böylece hem uluslararası literatürde gelecek çalışmalarının genel eğilimlerinin ortaya konulması hem de Türkiye’de eğitim alanında gerçekleştirilen tez ve makalelerin tematik katkılarının bütüncül bir çerçevede değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Elde edilecek bulguların, gelecek okuryazarlığı becerisinin kavramsal ve eğitsel çerçevesinin belirlenmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu amaç doğrultusunda araştırma aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

1. Uluslararası literatürde gelecek kavramına ilişkin gerçekleştirilen araştırmaların tarihsel eğilimleri ve kavramsal dağılımları nasıldır?
2. Gelecek çalışmalarında en sık kullanılan anahtar kavramlar ve temalar nelerdir ve bu kavramlar zaman içerisinde nasıl bir değişim göstermektedir?
3. Türkiye’de eğitim alanında gerçekleştirilen gelecek konulu tez ve makalelerin amaçları ve odaklandıkları temalar nelerdir?
4. İncelenen tez ve makalelerde elde edilen bulgular, gelecek okuryazarlığının hangi anlamsal ve bağlamsal boyutlarını öne çıkarmaktadır?
5. Bibliyometrik analiz ve sistematik derleme bulguları birlikte ele alındığında, gelecek okuryazarlığının eğitsel çerçevesi nasıl yapılandırılabilir?
6. Mevcut literatürde gelecek bağlamında hangi boşluklar ve araştırma gereksinimleri öne çıkmaktadır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada karma derleme deseni benimsenmiştir. Çalışma, birbirini tamamlayan iki aşamadan oluşmaktadır: nicel verilere dayanan bibliyometrik analiz ve nitel içerik odaklı sistematik derleme. Karma araştırma desenleri, tek bir yöntemin sunduğu bakış açısının ötesine geçerek araştırma problemine ilişkin daha kapsamlı ve bütüncül bir anlayış geliştirmeye olanak tanımaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2018). Bu çalışmada karma desenin tercih edilmesi, gelecek okuryazarlığı alanının hem nicel eğilimlerini hem de nitel içerik örüntülerini bir arada ortaya koyma gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım ile hem uluslararası literatürde gelecek ve gelecek okuryazarlığı çalışmalarının genel eğilimlerinin ortaya konulması hem de Türkiye bağlamında eğitim alanında gerçekleştirilen çalışmaların derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

2.2. Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynaklarını, ulusal ve uluslararası akademik veri tabanlarında yayımlanmış bilimsel çalışmalar oluşturmaktadır. Nitel araştırmalarda veri kaynaklarının belirlenmesi sürecinde amaçlı örnekleme ilkesi temel alınmakta; araştırma problemine en fazla ışık tutacak kaynakların seçilmesi ön plana çıkmaktadır (Patton, 2002; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda bibliyometrik analiz aşamasında Web of Science (WoS) veri tabanı kullanılmıştır. WoS, uluslararası atıf indeksleri arasında en kapsamlı ve en yaygın kullanılan veri tabanlarından biri olup alan yazınının tarihsel gelişimini izlemek açısından güvenilir bir kaynak niteliği taşımaktadır (Donthu vd., 2021). Sistematik derleme aşamasında ise Türkiye’de eğitim alanında gerçekleştirilen çalışmalara ulaşmak amacıyla

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi ve ULAKBİM veri tabanları veri kaynağı olarak belirlenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma sürecinde verilerin toplanması ve analizi, her iki aşama için önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda sistematik bir biçimde yürütülmüştür. Nitel araştırma süreçlerinde veri toplama ve analizin şeffaf, tutarlı ve tekrarlanabilir bir yapıda yürütülmesi, araştırmanın inandırıcılığı açısından temel bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışmanın ilk aşamasını oluşturan bibliyometrik analizde, alan yazındaki tarihsel gelişimi ve eğilimleri ortaya koyabilmek amacıyla çalışmalar 1900–1999 ve 2000–2022 olmak üzere iki farklı dönem altında incelenmiştir. Bu dönemlendirme, araştırma alanının uzun dönemli gelişim seyri içinde erken dönem literatür ile çağdaş çalışmalar arasındaki değişimi karşılaştırmalı olarak değerlendirebilmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan sistematik derleme sürecinde ise çalışmaların kapsadığı dönem 2004–2022 yılları ile sınırlandırılmıştır. Bu tarih aralığının belirlenmesinde, YÖK veri tabanında 2004 yılı öncesine ait kayıtların erişilebilir olmaması ve ilgili alanda 2000’li yıllardan itibaren literatürün belirgin biçimde yoğunlaşması etkili olmuştur. Ayrıca, makale aşamasında araştırmanın güncelliğini korumak amacıyla yalnızca son on yıl (2012–2022) içerisinde yayımlanan çalışmalar analize dâhil edilmiştir. Bu yaklaşım hem veri erişilebilirliğini sağlamak hem de alandaki güncel araştırma eğilimlerini yansıtmak amacıyla benimsenmiştir.

2.3.1. Bibliyometrik Analiz

Bibliyometrik analiz, belirli bir alanda yayımlanan bilimsel çalışmaların nicel yöntemlerle sistematik biçimde incelenmesini sağlayan ve alanın entelektüel yapısını görünür kılan bir araştırma tekniğidir (Zupic ve Čater, 2015). Bu teknik aracılığıyla yayın eğilimleri, anahtar kavramların zaman içindeki dağılımı ve tematik yoğunluklar betimsel olarak ortaya konulabilmektedir (Donthu vd., 2021). Bu araştırmada bibliyometrik analiz kapsamında Web of Science veri tabanında yer alan akademik çalışmalar taranmıştır. Tarama sürecinde "*dystopia*", "*utopia*", "*future orientation*", "*futures literacy*", "*futures thinking*" ve "*transhumanism*" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Bu anahtar kelimeler üzerinden ortaya çıkan kavramlar Şekil 4.2.’de verilmiştir. Alan yazındaki tarihsel değişimi ortaya koyabilmek amacıyla çalışmalar 1900–1999 ve 2000–2022 olmak üzere iki farklı dönem altında incelenmiştir. Alan yazındaki tarihsel değişimi ortaya koyabilmek amacıyla çalışmalar 1900–1999 ve 2000–2022 olmak üzere iki farklı dönem altında incelenmiştir. Dönemler eşit zaman aralıklarından ziyade alan yazındaki üretim yoğunluğu ve gelişim özellikleri dikkate alınarak belirlenmiştir. İncelenen literatürde 2000 yılı sonrasında yayın sayısında belirgin bir artış gözlenmesi ve araştırma alanının kuramsal ve yöntemsel açıdan farklılaşmaya başlaması nedeniyle 2000 yılı bir kırılma noktası olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle amaç, eşit süreli dönemleri karşılaştırmaktan çok, alanın görece sınırlı üretim gösterdiği erken dönem ile yayın faaliyetlerinin yoğunlaştığı çağdaş dönemi karşılaştırmalı olarak incelemektir. Elde edilen veriler, literatürde öne çıkan kavramları ve tematik yoğunlukları ortaya koyacak şekilde betimsel olarak analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, literatürde öne çıkan kavramları ve tematik yoğunlukları ortaya koyacak şekilde betimsel olarak analiz edilmiştir.

2.3.2 Sistematik Derleme

Sistematik derleme, belirli bir araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla ilgili literatürün önceden tanımlanmış ölçütler çerçevesinde kapsamlı biçimde taranmasını, değerlendirilmesini ve sentezlenmesini içeren yapılandırılmış bir derleme yöntemidir (Kitchenham ve Charters, 2007). Bu yöntem, araştırmacının öznel yargılarını en aza indirerek bulgulara ulaşma sürecini şeffaf ve tekrarlanabilir kılmaktadır (Creswell, 2013). Nitel araştırmalarda doküman analizinin temel işlevi, yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenerek anlam örüntülerinin ortaya çıkarılmasıdır (Yıldırım ve

Şimşek, 2018). Bu araştırmada sistematik derleme aşamasında Türkiye'de eğitim alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezler ve hakemli dergi makaleleri incelenmiştir. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi üzerinden 2004–2022 yılları arasında yayımlanan tezler; ULAKBİM veri tabanı üzerinden ise 2012–2022 yılları arasında yayımlanan, eğitim-öğretim konulu ve hakemli dergilerde yer alan makaleler taranmıştır. Tarama sürecinde Türkçe aramalarda "*gelecek*", İngilizce aramalarda ise "*future*" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Sistematik derleme aşamasında Tablo 1'deki dahil etme ve hariç tutma ölçütleri uygulanmıştır.

Tablo 2.1. Dahil etme ve hariç tutma ölçütleri

	Dâhil Etme Ölçütleri	Hariç Tutma Ölçütleri
Yayın türü	Tez ve hakemli makale	Kitap, bildiri, rapor
Konu	Eğitim ve öğretim	Eğitim dışı alanlar
Dil	Türkçe ve İngilizce	Diğer diller
Tarih	Tez: 2004–2022 / Makale: 2012–2022	Bu tarih aralığı dışındakiler

Tablo 2.1.'deki dâhil etme ve hariç tutma ölçütleri doğrultusunda çalışma seçimi sürecinde elde edilen kayıtlar, belirlenen dâhil etme ve hariç tutma ölçütleri doğrultusunda sistematik bir biçimde değerlendirilmiştir. Bu süreçte çalışmaların belirlenmesi, taranması, uygunluk kontrolü ve nihai olarak analize dâhil edilmesi aşamaları PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) yaklaşımı temel alınarak yürütülmüştür. Çalışma seçim sürecine ilişkin ayrıntılar Şekil 2.1'de sunulan PRISMA akış diyagramında gösterilmiştir. Konu kapsamı dışında kalan çalışmalar elenmiş ve toplam **84 çalışma** araştırma kapsamına alınmıştır. Dâhil edilen çalışmalar; yayın türü, araştırma amacı ve elde edilen sonuçlar bakımından analiz edilmiştir.

Tanımlama

Veritabanlarından elde edilen kayıtlar (n = 170)

Tarama

Yinelenen kayıtlar (duplicate) (n = raporlanmamıştır)

Tarama sonrası incelenen kayıtlar (n = 170)

Uygunluk

Tam metni değerlendirilen çalışmalar (n = 170)

Hariç tutulan çalışmalar (n = 86)

- Dâhil etme ölçütlerini karşılamama
- Konu dışı olma
- Yayın türü/tarih kriterlerine uymama

Dahil edilme

Nihai olarak analize dâhil edilen çalışmalar (n = 84)

Şekil 2.1. PRISMA Akış Diyagramı: Çalışma Seçim Süreci

Analiz sürecinde bulgular, **anlamsal temalar** (gelecek beklentisi, gelecek kaygısı, gelecek yönelimi vb.) ve **bağlamsal temalar** (akademik başarı, teknoloji kullanımı, kariyer kararı verme vb.) olmak üzere iki ana tema altında sınıflandırılmıştır.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla derleme sürecinin tüm aşamaları açık ve tekrarlanabilir bir biçimde yapılandırılmıştır. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması; inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ölçütleri çerçevesinde ele alınmaktadır (Lincoln ve Guba, 1985; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda veri tabanları, anahtar kelimeler, tarama tarih aralıkları ve dâhil etme–hariç tutma ölçütleri açıkça tanımlanmıştır. Çalışmaların seçimi ve sınıflandırılması sırasında tutarlılığı sağlamak amacıyla analiz ölçütleri önceden belirlenmiş ve tüm çalışmalar bu ölçütler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Kodlama güvenirliliğini sağlamak amacıyla çalışmaların sınıflandırılması ve temalandırılması süreci iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir. Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen güvenirlilik formülü çerçevesinde araştırmacılar arasındaki uyum Cohen'in Kappa katsayısı hesaplanarak belirlenmiş; elde edilen katsayının kabul edilebilir güvenirlilik düzeyinin üzerinde olduğu görülmüştür ($\kappa = .82$). Görüş ayrılığı bulunan maddeler, araştırmacılar arasında yürütülen müzakere süreciyle çözüme kavuşturulmuştur. Araştırma sürecinin şeffaflığını artırmak amacıyla her aşamada izlenen yol ayrıntılı biçimde raporlanmıştır. İç geçerliği güçlendirmek için veri analizi sürecinde araştırmacı yansımalarına ve sistematik bir kodlama çerçevesine başvurulmuştur. Dış geçerlik açısından ise bulgular ilgili alan yazınla karşılaştırmalı olarak tartışılmış; elde edilen sonuçların benzer bağlamlara aktarılabilirliği değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

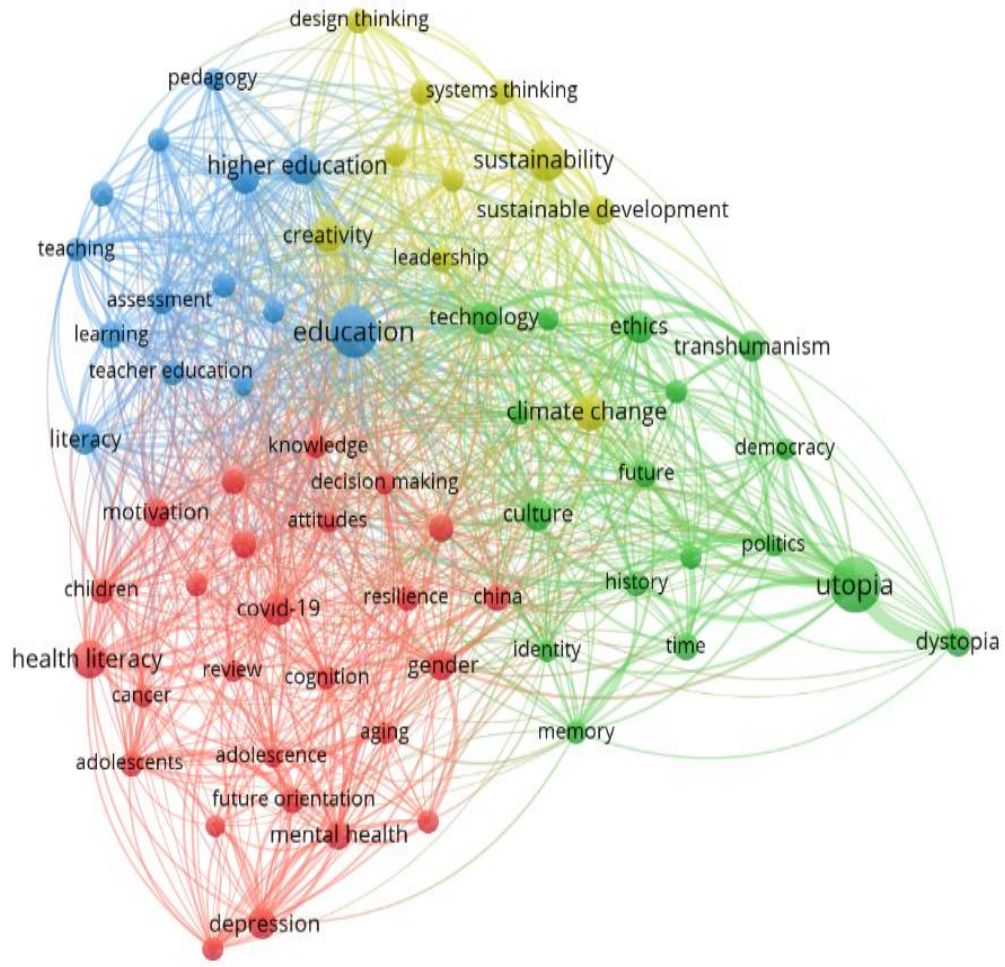
3.1. Bibliyometrik analize ilişkin bulgular

Gelecek çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen bibliyometrik analiz sonucunda ulaşılan bulgulara aşağıda yer verilmiştir. Bibliyometrik analiz kapsamında elde edilen bulgular, 2000 yılı öncesi ve 2000 yılı sonrası olmak üzere iki dönem altında sunulmuştur. Birinci döneme ilişkin anahtar kelime dağılımı Şekil 3.1'de, ikinci döneme ait dağılım Şekil 4.2'de, 1900-2022 yılları arasındaki genel anahtar kelime örüntüsü ise Şekil 4.3'te yer almaktadır.

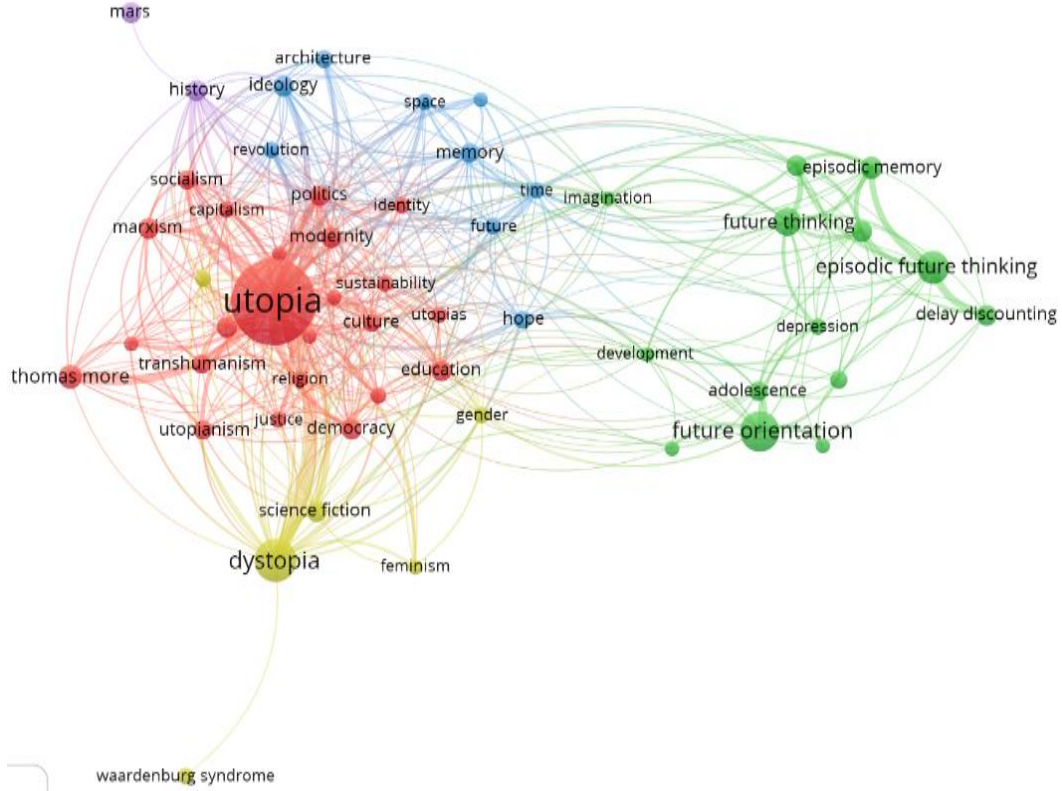
Şekil 3.1. 2000 yılı öncesindeki çalışmalarda yer alan anahtar kelimeler

Şekil 3.1.'e göre 2000 yılından önce gerçekleştirilen çalışmalarda; research (araştırma), stress (stres), development (gelişim), gender (cinsiyet), sustainable development (sürdürülebilir gelişim), adolescents (ergenler), experts system (uzman sistemi), history (tarih), cytokines (stokinler), evaluation (değerlendirme), waardenburg syndrome (waardenburg sendromu-işitme kaybı), deafness (sağırılık) anahtar kelimelerine yer verildiği görülmektedir. Bu dağılım, 2000 yılı öncesinde gelecek çalışmalarının henüz disiplinlerarası bir kimlik kazanmadığını; tıp, psikoloji ve sosyal bilimler gibi farklı alanlarda dağınık biçimde yürütüldüğünü düşündürmektedir. Gelecek okuryazarlığı ya da futures studies gibi kavramsal çerçevelerin henüz oluşmadığı bu dönemde araştırmaların daha çok bireysel ve klinik değişkenler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 3.2. 2000 yılı sonrasındaki çalışmalarda yer alan anahtar kelimeler

Şekil 3.2.'ye göre 2000 yılından 2022 yılına kadar gerçekleştirilen gelecek çalışmalarında; education (eğitim), utopia (ütopya), health literacy (sağlık okuryazarlığı), higher education (yükseköğretim), sustainability (sürdürülebilirlik), technology (teknoloji) en yoğun yer verilen anahtar kelimelerdir. 2000 öncesi dönemle karşılaştırıldığında, bu dönemdeki anahtar kelimelerin eğitim, sürdürülebilirlik ve teknoloji gibi daha sistematik ve politika odaklı kavramlar etrafında kümелendiği dikkat çekmektedir. Bu dönüşüm, gelecek çalışmalarının bireysel ve klinik bir odaktan toplumsal ve eğitsel bir perspektife evrildiğine işaret etmektedir.

Şekil 3.3. 1900-2022 yılları arasındaki gelecek çalışmalarında yer verilen genel anahtar kelimeler.

Şekil 3.3.'e göre 1900-2022 yılları arasındaki gelecek çalışmalarında; utopia (ütopya), dystopia (distopya), future thinking (geleceği düşünme), future orientation (geleceğe uyum sağlama) en çok kullanılan anahtar kelimelerdir.

3.2. Sistematik Derleme Bulguları

Gelecek çalışmalarının sistematik analizine ilişkin veriler araştırmaların türü, amaçları ve araştırmalardan elde edilen önemli sonuçlar üzerinden analiz edilmiştir. Derleme kapsamına alınan gelecek konusunu içeren tez ve makaleler, araştırmada aranan cevaplar doğrultusunda analiz edilip sunulmuştur. Öncelikle tez ve makaleler, türlerine göre dağılımları, araştırmaların amaçları ve araştırmalardan elde edilen sonuçları bakımından analiz edilmiş ve bulguları Tablo 4.1.'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Gelecek Kavramına İlişkin Gerçekleştirilen Lisansüstü Tez ve Makalelerin Dağılımı

Yayın Türü		f
Tez	Yüksek Lisans	50
	Doktora	8
Makale	ULAKBİM	26
Toplam		84

Belirlenen araştırma soruları çerçevesinde Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi'nin web sayfasından erişilebilen yıllar (2004-2022) arasında yapılmış tezler incelenmiştir. Tezler ile ilgili tarama yapılırken Türkçe aramada “gelecek” ve İngilizce taramada ise “future” anahtar kelimeleri tercih edilmiştir. Bu şekilde arama yapıldığında toplam 500 adet tezin olduğu belirlenmiş, bu tezler içerisinde konu olarak “Eğitim ve Öğretim” başlıklı olan 58 tez incelemeye tabi tutulmuştur. 58 adet tezin 50'sinin yüksek lisans, 8'inin ise doktora tezi olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırma kapsamında 2012-2022 yılları arasında gerçekleştirilmiş araştırma makaleleri incelenmeye alınmıştır. Bu tarihler arasında, ULAKBİM veri tabanından tarama yapılırken yayınların eğitim-öğretim konulu ve hakemli dergilerde

yayınlanmış olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Tarama yapılırken Türkçe aramada “gelecek” ve İngilizce aramada ise “future” anahtar kelimeleri tercih edilmiştir. Bu doğrultuda 26 adet makale, araştırmada incelemeye tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen bu analizler çerçevesinde toplam 84 adet araştırma ayrıntılı olarak incelenmiştir. Tablo 4.1 incelendiğinde, araştırma kapsamındaki çalışmaların büyük çoğunluğunun (%69,0) yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Doktora tezlerinin görece sınırlı kalması (n=8), gelecek okuryazarlığı alanının Türkiye’de henüz derinlemesine kuramsal çalışmalar üretecek olgunluğa erişmediğine işaret edebilir. Hakemli makale sayısının (n=26) tezlere kıyasla düşük kalması ise alanın ulusal dergilerdeki görünürlüğünün geliştirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

3.2. Gelecek Konulu Tez Araştırmalarının Amaçları

Gelecek okuryazarlık becerisi üzerine kurgulanan bu araştırma kapsamında ‘gelecek’ ve ‘future’ kavramları anahtar kelime olarak belirlenmiş ve dâhil etme ve hariç tutma kriterleri belirlendikten sonra incelenen tezlerin öğretmenler, öğretmen adayları, lise öğrencileri, ortaokul öğrencileri, ilkökul öğrencileri, kurum yöneticileri ve ebeveynler olmak üzere çeşitli konulara odaklandığı tespit edilmiştir. Bu tez çalışmalarının öğretmen adaylarının gelecekteki uygulamalara ilişkin görüşleri (Anapa, 2019; Çağatay, 2018;), ortaokul öğrencilerinin gelecek benlikleri, algıları ve beklentileri (Akpolat, 2021; Ateş, 2021; Baş, 2019; Elmacı, 2007; Gürdal, 2021; Savcı, 2016; Şen, 2015), üniversite öğrencilerinin gelecek zaman perspektifleri ve gelecek beklentileri (Ateş, 2015; Çaylar, 2010; Çimen, 2020; İleri, 2019), mülteci ailelerin gelecek beklentileri (Aksoy, 2021; Yılmaz, 2021), üniversite öğrencilerinin meslekî gelecekleri (Özsarı, 2008), öğrencilerin gelecekte karşılaşacakları muhtemel toplumsal sorunlar (Aydemir, 2020), ortaokul öğrencilerinin gelecek yönelimleri (Altınay, 2018), ortaokul öğrencilerinin gelecekte meslek seçiminde rol oynayan faktörler (Karaca, 2018) üzerine gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Ayrıca araştırma kapsamında analiz edilen tez çalışmalarının öğretmen adaylarının gelecekte bilişim teknolojilerini kullanma niyetlerinin belirlenmesi (Baydaş, 2015), risk altındaki kız çocukların gelecek algısı (Tekin Karagöz, 2014), gelecek vaat eden öğrencilerin bilişsel yeteneklerinin incelenmesi (Kaygın, 2012), bilişim teknolojileri öğretmenlerinin gelecekteki konumuna ilişkin öğretmen görüşleri (Duman, 2012), öğretmen adaylarının gelecek kaygıları (Özsarı, 2008; Sürücü, 2012), eğitim-öğretim sisteminin geliştirilmesi için gelecek senaryoları (Coşar, 2012), gelecekteki sanat eğitimi (Aslan, 2012), dersane kurucusu ve yöneticilerinin gelecek beklentileri (Erdem, 2011), mesleki eğitimin geleceği (Kocabaş, 2008), gelecekteki okul yöneticilerinin özellikleri (Küçük, 2008), gelecek için eğitim projesi (Tunç Er, 2007), zihinsel engelli çocukların annelerinin gelecek planlarının incelenmesi (Gölalınış Erhan, 2005) gibi konuları kapsadığı görülmektedir. Gelecek olgusu üzerine gerçekleştirilen tez araştırmalarında elde edilen önemli sonuçlar anlamsal ve bağlamsal olmak üzere iki ayrı tema altında incelenmiştir. Herhangi bir yapı oluşturmayan, var olan yapıyı anlamsal özellikleriyle geliştiren araştırma konuları anlamsal tema; kullanıldığı yere ve zamana göre farklı anlam ve değerler ortaya koyabilen araştırma konuları ise bağlamsal tema olarak ele alınmıştır. Araştırma bulgularına ve temalara ilişkin veriler Tablo 3.2.’de yer almaktadır.

Tablo 3.2. Gelecek Konulu Tez Araştırmalarının Anlamsal-Bağlamsal Sonuçlarına İlişkin Temaları

Anlamsal Temalar	Bağlamsal Temalar
Gelecek beklentisi	Dil benliği
Gelecekteki meslek yaşantıları	Değerlendirme süreci
Yükseköğretimin geleceği	Öğretmen yetiştirme programı
Gelecek zaman algısı	Küresel iklim değişikliği
Gelecekteki toplumsal sorunlar	Öğrenci becerilerinin gelişimi

Gelecek kaygısı	Teknoloji kullanım yeterliliği
Gelecek yönelimlerinin yordanması	Akademik başarı
Öğretmenlik mesleğinin geleceği	Aile özellikleri
Eğitimin geleceği	Kariyer kararı verme
Gelecekçi sanat eğitimi	Meslek seçimi
Dershanelerin geleceği	Mesleki eğitim
Gelecekteki okul yöneticileri	
Gelecek planları	

Gelecek olgusu ile ilgili tez araştırmalarının önemli sonuçlarına ilişkin temaların yer aldığı Tablo 4.2. incelendiğinde sonuçların anlamsal olarak gelecek beklentisi, gelecekteki meslek yaşantıları, yükseköğretimin geleceği, gelecek zaman algısı, gelecekteki toplumsal sorunlar, gelecek kaygısı, gelecek yönelimlerinin yordanması, öğretmenlik mesleğinin geleceği, eğitimin geleceği, gelecekçi sanat eğitimi, dershanelerin geleceği, gelecekteki okul yöneticileri ve gelecek planları üzerine olduğu belirlenmiştir. Bağlamsal olarak ise; dil benliği, değerlendirme süreci, öğretmen yetiştirme programı, küresel iklim değişikliği, öğrenci becerilerinin gelişimi, teknoloji kullanım yeterliği, akademik başarı, aile özellikleri, kariyer kararı verme, meslek seçimi ve mesleki eğitim temaları üzerine olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Makale Çalışmalarının Amaçları

Araştırma kapsamında 2012-2022 yılları arasında gerçekleştirilmiş araştırma makaleleri sistematik analiz yöntemi kapsamında incelenmeye alınmıştır. Bu tarihler arasında ULAKBİM veri tabanından tarama yapılırken yayınların eğitim-öğretim konulu ve hakemli dergilerde yayınlanmış olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Tarama yapılırken Türkçe aramada “gelecek” ve İngilizce aramada ise “future” anahtar kelimeleri tercih edilmiştir. Araştırma kapsamındaki dâhil etme ve hariç tutma kriterlerine göre incelenen araştırma makalelerinin; lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ile özgüvenleri arasındaki ilişkinin (Şimşek vd., 2022) ergenlerin gelecek beklentilerinin (Ege ve Erbay, 2022), meslek yüksekokulu öğrencilerinin geleceğe yönelik tutumlarının mutlulukları üzerindeki etkilerinin (Toker ve Kalıpçı, 2021), öğretmenlerin gelecek kaygılarının (Çimen ve Karadağ, 2020) belirlenmesi konuları üzerine gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Ayrıca araştırma kapsamında analiz edilen makalelerde Y kuşağının gelecek beklentilerinin (Mert ve Neslihanoglu, 2020), üniversite öğrencilerinin gelecek kaygılarının, üniversite öğrencilerinin gelecek planlarının (Dinç ve Erden-Çınar, 2019), yükseköğretimde gelecek senaryolarına ilişkin eğitim fakültesi öğrencilerinin görüşlerinin (Levent vd., 2017), öğretmen adaylarının memnuniyet düzeyleri ve gelecek beklentisi düzeylerinin (Uygur ve Yanpar Yelken, 2017), öğretmen adaylarının gelecek zaman algılarının (Avcı ve Erden, 2013), özel yetenekli öğrencilerin gelecek algılarının (Yam, Çetinkaya ve Kurnaz, 2018), gelecekte din eğitiminde öne çıkması muhtemel olan konuların (Acar, 2021), Türkiye için ideal üniversite kütüphanesi modelinin (Bezirci, 2018), sokakta çalışan çocukların ve farklı ekonomik düzeye sahip çocukların geleceğe dair bakış açılarının (Ocak Karabay ve Güzeldere Aydın, 2017), üniversite öğrencilerinin gelecek kaygılarının (Geylani ve Çiriş Yıldız, 2022), devlet ve özel okul müdürlerinin elektronik iletişimin geleceğini nasıl algıladıklarının (Sabancı, Çimili-Gök ve Özyıldırım, 2016), üniversite öğrencilerinin mesleki geleceklerine yönelik beklenti düzeylerinin belirlenmesi (Buldur ve Bursal, 2015) amaçları çerçevesinde hazırlandığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularına ve temalara ilişkin veriler Tablo 3.3.’te yer almaktadır.

Tablo 3.3. Gelecek Konulu Makalelerin Önemli Sonuçlarına İlişkin Anlamsal-Bağlamsal Temalar

Anlamsal Temalar	Bağlamsal Temalar
Gelecek beklentisi	İdeal üniversite modeli
Gelecek kaygısı	Özgüven
Gelecek zaman algısı	Mesleki gelecek beklentisi
Geleceği planlama	Mutluluk
Gelecek senaryoları	
Gelecek yönelimi	
Gelecekte din eğitimi	
Gelecekte iş bulma	
Epistemolojinin geleceği	
İletişimin geleceği	
Sağlık alanındaki mesleklerin geleceği	

Gelecek olgusu ile ilgili makalelerin önemli sonuçlarına ilişkin temaların yer aldığı Tablo 3.3. incelendiğinde sonuçların anlamsal olarak gelecek beklentisi, gelecek kaygısı, gelecek zaman algısı, geleceği planlama, gelecek senaryoları, gelecek yönelimi, gelecekte din eğitimi, gelecekte iş bulma, epistemolojinin geleceği, ideal üniversite modeli, iletişimin geleceği ve sağlık alanındaki mesleklerin geleceği temaları, bağlamsal olarak ise ideal üniversite modeli, özgüven, mesleki gelecek beklentisi ve mutluluk temaları üzerine olduğu belirlenmiştir. Tablo 3.2 ve Tablo 3.3 birlikte değerlendirildiğinde, gelecek beklentisi, gelecek kaygısı ve gelecek zaman algısı temalarının hem tez hem de makale çalışmalarında öne çıkan ortak anlamsal odaklar olduğu görülmektedir. Bu durum, söz konusu kavramların Türkiye'deki eğitim araştırmalarında tutarlı biçimde ilgi gören yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte tez çalışmalarının daha geniş bir tematik yelpazede yayıldığı; makale çalışmalarının ise daha odaklı ve sınırlı temalar etrafında şekillendiği dikkat çekmektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın temel amacı eğitim alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezler ve hakemli makaleler üzerinden gelecek kavramına ilişkin tematik eğilimleri ortaya koymak ve alan yazındaki yapısal örüntüleri sistematik bir biçimde analiz etmektir. Bu kapsamda elde edilen bulgular, ilgili literatür ışığında değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Bu çalışmada belirlenen altı soruya verilen yanıtlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, uluslararası literatürde gelecek çalışmalarının 2000 yılı sonrasında eğitim, sürdürülebilirlik ve teknoloji odaklı bir dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Türkiye'deki tez ve makalelerde ise gelecek beklentisi, kaygısı ve gelecek yönelimi gibi bireysel ve duyuşsal temalara ağırlık verildiği dikkat çekmektedir. Bu bulgu, Nurmi'nin (1991) gelecek yönelimini bilişsel ve motivasyonel süreçlerin bütünleşimi olarak kavramsallaştıran kuramsal çerçevesiyle örtüşmektedir. Nurmi (1991), bireylerin geleceğe yönelik beklenti ve planlarının ergenlik döneminde yoğun biçimde şekillendiğini vurgulamakta; bu sürecin kültürel ve bağlamsal faktörlerden derinden etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, gelecek ve gelecek okuryazarlığına ilişkin literatürün özellikle 2000 yılından sonra eğitim odaklı bir dönüşüm geçirdiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, gelecek çalışmalarının bireylerin duyuşsal özellikleriyle (beklenti, kaygı) birlikte ele alındığını ve eğitsel bağlamda daha çok öğrenciler ve öğretmen adayları üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Elde edilen temalar, gelecek okuryazarlığı becerisinin çok boyutlu bir yapı sergilediğini ve eğitim programlarında disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, gelecek okuryazarlığının eğitim sistemine dâhil edilmesine yönelik kuramsal ve uygulamalı çerçevelerin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu noktada Türkiye'deki bulguların uluslararası literatürle karşılaştırmalı biçimde ele alınması, mevcut durumun

daha net biçimde ortaya konulmasına katkı sağlamaktadır. Bu sonuç, uluslararası literatürdeki gelişmelerle kısmen örtüşmekle birlikte önemli bir farklılığa da işaret etmektedir. Uluslararası alanda Miller (2018) ve Facer (2011) gibi araştırmacılar gelecek okuryazarlığını yalnızca bireysel bir kapasite olarak değil; eleştirel düşünme, hayal gücü ve kolektif eylem yetkinliğini kapsayan toplumsal bir beceri olarak ele almaktadır. Oysa Türkiye'deki çalışmaların büyük bölümü gelecek kavramını bireysel psikolojik özellikler bağlamında incelemekte; toplumsal dönüşüm ve senaryolar üretme boyutları görece sınırlı kalmaktadır. Bu durum, ulusal araştırmaların kavramsal çerçeve bakımından genişletilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, gelecek konulu çalışmaların ve bu çalışmalarda ele alınan temaların, gelecek okuryazarlığının belirli boyutlarının yapılandırılmasına önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Özellikle geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki sürekliliğe vurgu yapan çalışmaların, bireylerin zaman boyutunda düşünme becerilerini geliştirdiği ve bu yönüyle gelecek okuryazarlığının gelecek zaman algısı boyutunu desteklediği görülmektedir.

Alan yazında yer alan gelecek çalışmaları, geçmişteki eğilimler, toplumsal dönüşümler ve teknolojik gelişmeler üzerinden hareketle geleceğe ilişkin olası senaryoların tartışılmasına olanak tanımaktadır. Bu durum, bireylerin geçmiş ve bugüne ait verileri kullanarak geleceğe yönelik öngörüler geliştirmelerine katkı sağlamakta ve geleceği doğrusal olmayan, çok boyutlu bir süreç olarak algılamalarını desteklemektedir. Araştırmacının bu bulgusu, Acar'ın (2019) gelecek bilimini geçmiş bilerek bugünü anlamaya ve geleceği planlamaya yönelik bir alan olarak tanımlamasıyla örtüşmektedir.

Araştırma sonuçları gelecek çalışmalarında sıklıkla yer verilen algı, beklenti, kaygı, umut, yönelim ve uyum gibi kavramların, gelecek okuryazarlığının gelecek farkındalığı boyutunu desteklediğini göstermektedir. Benzer biçimde Inayatullah (2008), gelecek farkındalığının yalnızca bireysel değil; kurumsal ve toplumsal dönüşüm kapasitesini de kapsadığını öne sürmekte ve bu farkındalığın eleştirel bir perspektifle beslenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kavramlar, bireylerin geleceğe ilişkin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda duyuşsal süreçlerini de fark etmelerine imkân tanımaktadır. Farklı temalar ve yaklaşımlar aracılığıyla geleceğin tartışılması, bireylerin geleceğe yönelik daha bilinçli ve hazırlıklı bir tutum geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu durum, Lombardo'nun (2016) gelecek farkındalığını çok boyutlu bir psikolojik kapasite olarak ele alan yaklaşımıyla uyumludur. Bunun yanı sıra, gelecek çalışmaları kapsamında geliştirilen alternatif senaryoların ve olası gelecek kurgularının, geleceği planlama boyutunun yapılandırılmasında önemli bir işlev üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda Hicks (2012), gelecek eğitiminin temel işlevinin öğrencilere tercih edilen gelecekleri hayal etme ve bu geleceklere ulaşmak için somut adımlar planlama becerisi kazandırmak olduğunu ileri sürmektedir. Farklı gelecek senaryolarının analiz edilmesi, bireylerin ve karar vericilerin uzun vadeli düşünme becerilerini geliştirmekte; belirsizlik, risk ve fırsatların birlikte değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde bibliyometrik analiz ve sistematik derleme bulguları birlikte ele alındığında, gelecek çalışmalarının gelecek okuryazarlığını; zaman algısı, farkındalık ve planlama boyutları üzerinden çok boyutlu bir yapı olarak desteklediği söylenebilir. Bu durum, gelecek okuryazarlığının eğitim bağlamında kuramsal bir çerçeveye oturtulması ve öğretim programlarıyla ilişkilendirilmesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

Mevcut literatür incelendiğinde, gelecek okuryazarlığı bağlamında birkaç önemli araştırma boşluğu öne çıkmaktadır. Türkiye'deki çalışmaların büyük çoğunluğunun nicel ve betimsel bir nitelik taşıdığı; gelecek okuryazarlığının nasıl geliştirilebileceğine odaklanan deneysel ve uygulamalı çalışmaların oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra gelecek okuryazarlığını doğrudan ölçmeye yönelik Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yürütülmüş ölçme araçlarının yetersizliği dikkat çekmektedir. Uluslararası literatürde ise farklı kültürel ve sosyoekonomik bağlamlarda gelecek okuryazarlığının nasıl biçimlendiğine dair karşılaştırmalı araştırmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Son olarak, gelecek okuryazarlığının öğretim programlarına entegrasyonuna yönelik müfredat geliştirme çalışmalarının ve öğretmen eğitimi modellerinin yetersiz kaldığı görülmektedir. Nitekim

Facer (2011), mevcut eğitim araştırmalarının büyük bölümünün geleceği yalnızca bir öngörü nesnesi olarak ele aldığını; oysa gelecek okuryazarlığının geliştirilmesi için katılımcı, sorgulayıcı ve çoğulcu bir araştırma anlayışının benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer biçimde Poli (2019), anticipation alanındaki araştırma eksikliklerinin yalnızca yöntemsel değil, aynı zamanda kavramsal bir sorun olduğuna dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak bu araştırma gelecek okuryazarlığının Türkiye'deki eğitim araştırmalarında henüz bütüncül bir kavramsal çerçeveye kavuşturulmadığını ortaya koymaktadır. Uluslararası literatürün kavramsal zenginliğiyle ulusal araştırmaların ampirik birikiminin bir araya getirilmesi, gelecek okuryazarlığının öğretim programlarına sistematik biçimde entegre edilmesi açısından kritik bir adım olacaktır. Bu doğrultuda öğretmen yetiştirme programlarından başlayarak eğitimin tüm kademelerinde gelecek okuryazarlığına yönelik yapılandırılmış bir öğrenme çerçevesinin oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Araştırma sonuçları doğrultusunda, gelecek okuryazarlığı alanında özellikle Türkçe bağlamda geçerli ve güvenilir ölçme araçlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bununla birlikte, farklı okul kademelerinde ve çeşitli sosyoekonomik çevrelerde yürütülecek karşılaştırmalı çalışmaların alan yazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Gelecek okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik müdahale programlarının etkililiğini inceleyen deneysel ve yarı deneysel araştırmaların artırılması da alandaki uygulamalı bilgi birikimini güçlendirebilir. Ayrıca bibliyometrik çalışmaların yalnızca belirli veri tabanlarıyla sınırlı kalmayıp Scopus ve ERIC gibi uluslararası veri tabanlarını da kapsayacak şekilde genişletilmesi, alanın gelişimine ilişkin daha kapsamlı ve bütüncül bir görünüm sunabilir.

Eğitimsel uygulamalar açısından değerlendirildiğinde, gelecek okuryazarlığına ilişkin içeriklerin sosyal bilgiler, felsefe ve teknoloji gibi farklı disiplinlerle ilişkilendirilerek öğretim programlarına bütüncül bir anlayışla entegre edilmesi önerilebilir. Bunun yanında, bilim kurgu metinleri, senaryo temelli öğrenme etkinlikleri ve gelecek atölyeleri gibi uygulamaların sınıf ortamlarında daha yaygın biçimde kullanılması öğrencilerin geleceğe yönelik düşünme becerilerini destekleyebilir. Öğrencilerin gelecek kaygılarını yönetmelerine ve gelecek yönelimlerini güçlendirmelerine katkı sağlayacak rehberlik uygulamalarının yaygınlaştırılması da önemli görülmektedir. Politika düzeyinde ise öğretmen yetiştirme programlarına gelecek okuryazarlığına yönelik derslerin ve uygulamalı içeriklerin eklenmesi önerilebilir. Ayrıca, UNESCO tarafından geliştirilen Gelecek Okuryazarlığı Laboratuvarları modelinin Türkiye bağlamına uyarlanarak pilot uygulamalar aracılığıyla eğitim sistemine entegre edilmesi, alandaki dönüşümü destekleyebilecek önemli adımlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Acar, A. K. (2021). Din eğitimi için gelecek perspektifi. *Türkiye Din Araştırmaları Dergisi*, 12, 43-65. <https://doi.org/10.53112/tudear.981148>
- Acar, Ü. (2019). Geçmişini bilmek, bugünü anlamak, geleceği planlamak ve yönetmek. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 379–391. <https://izlik.org/JA28XU79AR>
- Akça, M. Ş., Korkmaz, O., & Alkal, A. (2018). Gelecek vizyonları ölçeği Türkçe formu geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 1–21. <https://izlik.org/JA64ZM78DU>
- Altun, A. (2020). Gelecek okuryazarlığı ve sosyal bilgiler öğretimi. İçinde, M. Aydın & S. İnan (ed.), *Dr. Kemal Daşcıoğlu'na Vefa Kitabı* (29-41). Pegem Akademi Yayınları.
- Avcı, S. (2008). Öğretmen adaylarının, gelecek zaman algıları, akademik alandaki arzularını erteleme konusundaki isteklilikleri, algılanan araçsallıkları, sosyoekonomik düzeyleri ve akademik başarıları arasındaki açıklayıcı ve yordayıcı ilişkiler örüntüsü [Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Avcı, S., & Erden, M. (2013). Gelecek zaman algısı ve akademik alanda arzuların ertelenmesinin öğretmen adaylarının akademik başarıları üzerindeki etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 389–406. <https://izlik.org/JA88KJ53TK>
- Aypay, A., & Özdemir, M. (2021). Güncel eğilimlerden hareketle gelecek eğitim politikalarına yönelik çıkarımlar. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 27–49. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.816609>
- Azizli, N., Atkinson, B. E., Baughman, H. M., & Giammarco, E. A. (2015). Relationships between general self-efficacy, planning for the future, and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 82, 58–60. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.03.006>
- Bell, W. (1997). *Foundations of futures studies: Human science for a new era* (Vol. 1). Transaction Publishers.
- Bembenutty, H., & Karabenick, S. A. (2004). Inherent association between academic delay of gratification, future time perspective, and self-regulated learning. *Educational Psychology Review*, 16(1), 35–57. <https://doi.org/10.1023/B:EDPR.0000012344.34008.5c>
- Bezirci, P. (2018). Dünya üniversite kütüphanelerinde mükemmellik örnekleri ve gelecek. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(2), 234–246. <https://izlik.org/JA25MX89GK>
- Bilde, J., Vansteenkiste, M., & Lens, W. (2011). Understanding the association between future time perspective and self-regulated learning through the lens of self-determination theory. *Learning and Instruction*, 21(3), 332–344. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2010.03.002>
- Bölükbaşı, A., & Kırđök, O. (2019). The mediating role of future orientation in the relationship between career adaptability and life satisfaction in high school students. *Education and Science*, 44(200), 77–91. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.8090>
- Buldur, S., Bursal, M., & Bursal, M. (2015). Fen bilgisi öğretmen adaylarının meslek tercih nedenlerinin etki düzeyleri ve mesleki geleceklerine yönelik beklentileri. *Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science and Mathematics Education*, 9(1), 81–107. <https://doi.org/10.17522/nefemed.89578>
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE.

- Çimen, B., & Karadağ, E. (2020). Özel okullarda çalışan öğretmenlerin çalışma şartları ve gelecek kaygıları üzerine görüşleri. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 518–541. <https://doi.org/10.17679/inuefd.476428>
- Dinç, S., & Erden-Çınar, S. (2019). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışma uygulamasının üniversite öğrencilerinin gelecek kaygıları ve yetkinlik inançları üzerine etkisi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 15–28. <https://doi.org/10.19160/ijer.608132>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Ege, A., & Erbay, E. (2022). Ergenlerin gelecek beklentilerinin ekolojik yaklaşımla incelenmesi: Bir karma yöntem araştırması. *Millî Eğitim Dergisi*, 51(233), 97–125. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.766892>
- Facer, K. (2011). *Learning futures: Education, technology and social change*. Routledge.
- Fingerman, K. L., & Perlmutter, M. (1995). Future time perspective and life events across adulthood. *The Journal of General Psychology*, 122(1), 95–111. <https://doi.org/10.1080/00221309.1995.9921225>
- Geylani, M., & Çiriş Yıldız, C. (2022). Üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 284–300. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.1011330>
- Gjesme, T. (1975). Slope of gradients for performance as a function of achievement motive, goal distance in time, and future time orientation. *The Journal of Psychology*, 91(2), 143–161. <https://doi.org/10.1080/00223980.1975.9915808>
- Gjesme, T. (1979). Future-time orientation as a function of achievement motives, ability, delay of gratification, and sex. *The Journal of Psychology*, 101(2), 173–188. <https://doi.org/10.1080/00223980.1979.9915069>
- Gjesme, T. (1983). On the concept of future time orientation: Considerations of some functions' and measurements' implications. *International Journal of Psychology*, 18(1–4), 443–461. <https://doi.org/10.1080/00207598308247493>
- Henry, H., Zacher, H., & Desmette, D. (2017). Future time perspective in the work context: A systematic review of quantitative studies. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 413. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00413>
- Hicks, D. (2012). The future only arrives when things look dangerous: Reflections on futures education in the UK. *Futures*, 44(1), 4–13. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2011.08.002>
- Holman, E. A., & Silver, R. C. (2005). Future-oriented thinking and adjustment in a nationwide longitudinal study following the September 11th terrorist attacks. *Motivation and Emotion*, 29(5), 389–410. <https://doi.org/10.1007/s11031-006-9018-9>
- Horstmannshof, L., & Zimitat, C. (2007). Future time orientation predicts academic engagement among first-year university students. *British Journal of Educational Psychology*, 77(3), 703–718. <https://doi.org/10.1348/000709906X160778>
- Husman, J., & Shell, D. F. (2008). Beliefs and perceptions about the future: A measurement of future time perspective. *Learning and Individual Differences*, 18(2), 166–175. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2007.08.001>
- Inayatullah, S. (2008). Six pillars: Futures thinking for transforming. *Foresight*, 10(1), 4–21. <https://doi.org/10.1108/14636680810855991>

- Joireman, J., & Liu, R. L. (2014). Future-oriented women will pay to reduce global warming: Mediation via political orientation, environmental values, and belief in global warming. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 391–400. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.09.005>
- Joireman, J., Shaffer, M. J., Balliet, D., & Strathman, A. (2012). Promotion orientation explains why future-oriented people exercise and eat healthy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(10), 1272–1287. <https://doi.org/10.1177/01461672124493>
- Kitchenham, B. & Charters, S. (2007). *Guidelines for performing systematic literature reviews in software engineering*. Keele University.
- Kocaman, G., & Kuybu Rol, E. (2020). Öğrencilerin mesleki algı ve beklentileri ile gelecek kaygılarının sektörde çalışma isteği üzerine etkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 3192–3217. <https://doi.org/10.21325/jotags.2020.758>
- Kooij, D. T., Kanfer, R., Betts, M., & Rudolph, C. W. (2018). Future time perspective: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 103(8), 867–893. <https://doi.org/10.1037/apl0000306>
- Krneta, D. (2016). Perception of present and vision of future of gifted students. *Universal Journal of Educational Research*, 4(8), 1745–1752. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1110778>
- Levent, F., Tatık, R. Ş., Çayak, S., & Doğan, B. (2017). Yükseköğretimde gelecek senaryolarına ilişkin eğitim fakültesi öğrencilerinin görüşleri: Fenomenolojik bir araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(2), 105–115.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE.
- Lombardo, T. (2016). Future consciousness: The path to purposeful evolution—An introduction. *World Futures Review*, 8(3), 116–140. <https://doi.org/10.1177/1946756716673636>
- Mangnus, A. C., Oomen, J., Vervoort, J. M. & Hajer, M. A. (2021). Futures literacy and the diversity of the future. *Futures*, 132, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2021.102793>
- Mert, G., & Neslihanoglu, S. (2020). Y kuşağının kariyer algısı ve gelecek beklentisi: Kocaeli organize sanayi bölgesi örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 927–945. <https://doi.org/10.33206/mjss.521586>
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2. bs.). SAGE.
- Miller, R. (2018). *Transforming the future: Anticipation in the 21st century*. UNESDOC Digital Library.
- Ocak Karabay, Ş., & Güzeldere Aydın, D. (2017). Farklı geçmiş yaşantılardan gelen çocukların mutluluk ve gelecek ile ilgili görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1816–1828. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342995x>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). SAGE.
- Peetsma, T. T. D. (2000). Future time perspective as a predictor of school investment. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 44(2), 177–192. <https://doi.org/10.1080/713696667>
- Poli, R. (2019). *Introduction to anticipation studies*. Springer.
- Sabancı, A., Çimili Gök, E. B., & Özyıldırım, G. (2017). School managers' electronic communication preferences and their implications for future. *Kastamonu Education Journal*, 25(3), 1083–1098.
- Slaughter, R. A. (1996). Futures studies: From individual to social capacity. *Futures*, 28(8), 751–762. [https://doi.org/10.1016/0016-3287\(96\)00009-2](https://doi.org/10.1016/0016-3287(96)00009-2)
- Slaughter, R. A. (2012). *To see with fresh eyes: Integral futures and the global emergency*. Foresight International.

- Summak-Gören, E. A. (1998). *An analysis of high school students' perceptions of probable futures by the year 2020* [Doctoral dissertation, Gaziantep University]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şimşek, H., Ünal, M., Erbay Mermer, Ş., & Özasan, D. (2022). Lise öğrencilerinde gelecek beklentisi ve öz güven ilişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(Özel Sayı), 387–409. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1068626>
- Toker, B., & Kalıpçı, M. B. (2021). Benlik saygısı, olumlu gelecek beklentisi ve geleceğe yönelik tutumun mutluluk üzerindeki etkisi: Meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde bir uygulama. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(2, Ek Sayı 2), 473–484. <https://doi.org/10.2399/yod.21.578916x>
- Uygur, M., & Yelken, T. Y. (2017). Sınıf öğretmenliği adaylarının memnuniyet düzeyleri ve gelecek beklentisi algılarının incelenmesi: Mersin Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(1), 1–9. <https://izlik.org/JA22CW45FW>
- Uymaz, M. (2023). A comparative analysis of gifted and typically developing secondary school students' perceptions of the future. *Sakarya University Journal of Education*, 13(3), 504–526. <https://doi.org/10.19126/suje.1380751>
- Uymaz, M., & Cebeci, Y. (2024). Öğretmen adaylarının gelecek kavramına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla belirlenmesi. *Amasya Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49–68. <https://izlik.org/JA45RD46NS>
- Yam, Z., Çetinkaya, H., & Kurnaz, A. (2018). Özel yetenekli öğrencilerin “gelecek” kavramına ilişkin algılarının metaforik olarak incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 47(1), 67–90. <https://izlik.org/JA65FN43LD>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Yücedağlar, A. (2021). *Farklı lise türlerinde öğrenim gören lise öğrencilerinin eğitim ve gelecek algılarının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429–472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale iki yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Eğitim Araştırmalarında Gelecek Kavramı: Bibliyometrik ve Sistematiik Bir Derleme” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
